

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

МАЗУРЕЦЬ Юрій Олександрович

УДК 32-027.21:327:330.5(477):620.91

**ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ВИМІР НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ
У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ**

23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем
та глобального розвитку

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор політичних наук, професор
РИЖКОВ Микола Миколайович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
Інститут міжнародних відносин,
завідувач кафедри міжнародної інформації

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
БРУСИЛОВСЬКА Ольга Іллівна,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, Інститут соціальних наук,
завідувач кафедри міжнародних відносин

кандидат політичних наук,
БУРДЯК Олена Вікторівна,
Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-
економічного університету
старший викладач кафедри міжнародної економіки

Захист відбудеться «26» квітня 2017 року о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.29 Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 04119, м. Київ, вул. Мельникова, 36/1.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці імені М. О. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, к. 12.

Автореферат розісланий «24» березня 2017 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. Б. Белоусова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження визначається науковою і політичною доцільністю з'ясування перспектив забезпечення національних інтересів України в енергетичній сфері, що є одним зі стратегічних напрямів сучасної зовнішньої політики держави. Дослідження практики міжнародної співпраці України в енергетичній сфері зумовило розгляд політики таких міжнародних акторів, як ЄС – наднаціональне утворення, взаємодія з яким передбачає поглиблення співпраці в енергетичному секторі та інтеграцію енергетичної системи України і країн–членів об'єднання; США, співпраця з якою уможливить диверсифікацію шляхів і технологій постачання енергетичних ресурсів та підтримку щодо надходження енергоносіїв із Каспійського регіону; РФ, з якою взаємини в енергетичній сфері ускладнено внаслідок порушення територіальної цілісності України.

Важливість і значимість дослідження зумовлюють підвищений інтерес до проблематики енергетичного виміру забезпечення національних інтересів держави багатьох зарубіжних і вітчизняних теоретиків та практиків, оскільки зовнішня енергетична політика у сучасному світі є ключовим чинником міжнародної взаємодії. Окреслена проблема лише частково досліджувалася вітчизняною політичною наукою як складова наукових досліджень щодо трансформації національних інтересів України, підтримки енергетичної безпеки та забезпечення енергетичної незалежності держави. Водночас аналіз вітчизняної політологічної думки засвідчив необхідність цілісного дослідження взаємозв'язку та взаємозалежності енергетичного концепту і національних інтересів України, що стосувалося б сучасних концептуальних і прикладних аспектів щодо зовнішньої енергетичної політики держави і практики міжнародного співробітництва України в енергетичній сфері.

Таке дослідження уможливило обґрунтування сутності та особливостей міжнародної взаємодії держави з ЄС, США та РФ в енергетичній сфері, оскільки для реалізації політико–економічних ініціатив та енергетичної безпеки України необхідне стратегічне партнерство для захисту національних інтересів на видиму перспективу. Відтак у роботі представлено авторський підхід до розуміння енергетичного виміру національних інтересів України на рівні визначення чинників та особливостей міжнародної взаємодії, спрямованої на просування енергетичних ініціатив України, а також окреслено специфіку енергетичного співробітництва з провідними міжнародними акторами, що впливають на зовнішньополітичну діяльність держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження виконане в рамках Комплексної наукової програми Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Модернізація суспільного розвитку України в умовах світових процесів глобалізації», затвердженої Вченою Радою Університету протоколом № 12 від 20 червня 2011 р., і науково–дослідної теми Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені

Тараса Шевченка «Україна в міжнародних інтеграційних процесах» (номер державної реєстрації 0111U007054).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є дослідження концептуальних і прикладних аспектів забезпечення національних інтересів України в енергетичній сфері та перспектив енергетичної взаємодії України з ЄС, США та РФ.

Досягнення поставленої мети зумовило розв'язання таких дослідницьких завдань:

- виявити і систематизувати концептуальні та методологічні підходи до сутності енергетичного виміру національних інтересів України у зарубіжній і вітчизняній політологічній науці;
- дослідити політико–економічний чинник національних інтересів України в енергетичній сфері;
- проаналізувати безпеково–інформаційний чинник національних інтересів України в енергетичній сфері;
- окреслити тенденції та перспективи енергетичного співробітництва України та ЄС;
- з'ясувати потенціал двосторонньої енергетичної співпраці України з США;
- розкрити політичну сутність та суперечності українсько–російських відносин в енергетичній сфері.

З урахуванням зазначеної мети і визначених завдань, **об'єктом** дослідження є зовнішня енергетична політика України, а **предметом** – забезпечення національних енергетичних інтересів України в міжнародних відносинах.

Методи дослідження. Теоретико–методологічну основу роботи склали принципи багатофакторності, системності та об'єктивності щодо цілісного аналізу енергетичного виміру забезпечення національних інтересів України у сфері міжнародних відносин. Методологічна структура дисертації визначає аналіз наукової проблеми на концептуальному і прикладному рівнях. Для вирішення завдань, поставлених у роботі, було використано загальнонаукові, загальнологічні та спеціальні методи дослідження, зокрема, системний метод – для аналізу змін сучасної енергетичної стратегії України з урахуванням викликів і загроз для незалежності держави, інституційний метод – для виявлення політико–економічних і безпеково–інформаційних чинників підтримки національних інтересів України в енергетичному секторі, структурно–функціональний метод застосовано для з'ясування особливостей дво– та багатосторонньої взаємодії України в енергетичній сфері, компаративний метод – для аналізу перспектив співробітництва України з ЄС та США як альтернативних постачальників енергетичних ресурсів, визначення можливостей співпраці з РФ як монопольного актора енергетичних ресурсів, описовий метод – для вивчення політологічного дискурсу з енергетичного виміру сучасних міжнародних відносин.

Джерельну базу дослідження складають зарубіжні та вітчизняні наукові роботи – дисертації, монографії, статті, матеріали наукових конференцій; офіційні документи міжнародних організацій і політичних інституцій України, ЄС, США та РФ; стратегії, доктрини і програми з питань енергетичної політики та безпеки України, ЄС, США та РФ; аналітичні розробки науково–дослідних центрів щодо розвитку світової і регіональної енергетичної сфери.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше у вітчизняній політологічній науці цілісно досліджено сучасний стан енергетичного виміру національних інтересів України, а також обґрунтовано стратегічні і тактичні підходи українського політикуму до забезпечення національних інтересів України на рівні двосторонньої енергетичної взаємодії. У проведеному дослідженні:

Вперше:

- з'ясовано на основі політичного аналізу сучасні особливості формування енергетичного концепту національних інтересів України і встановлено, що стратегія зовнішньої енергетичної політики передбачає продовження традиційних ініціатив, а також розробку інноваційних підходів до забезпечення енергетичної незалежності України;

- представлено авторську позицію щодо забезпечення політико–економічного та безпеково–інформаційного чинників національних інтересів України в енергетичній сфері і встановлено, що за політико–економічним чинником спостерігається активізація державної діяльності щодо трансформації сфери енергетики, а за безпеково–інформаційним чинником наявна диференціація підходів українського політикуму до розширення напрямів міжнародної взаємодії для забезпечення енергетичної незалежності держави;

Удосконалено:

- концептуальні та методологічні підходи до енергетичного виміру національних інтересів України і доведено, що сучасна зовнішня енергетична політика держави залежить від політичних механізмів модернізації національного енергетичного сектору та формування якісно нових моделей дво– та багатостороннього співробітництва;

- визначення євроінтеграційного вектору як ключового напрямку реалізації національних інтересів України в енергетичній сфері і твердження про необхідність балансування України між європейськими та національними інтересами для реалізації незалежної стратегії енергетичного розвитку держави;

Набуло подальшого розвитку:

- твердження, що американський політикум розглядає двосторонню політичну, енергетичну та економічну взаємодію США з Україною переважно у контексті американсько–російських або американсько–європейських відносин, а тому американська підтримка при вирішенні енергетичних проблем в Україні залежить не лише від американської фінансової допомоги, а й від здатності українського уряду відстоювати національні інтереси;

- положення, що розвиток українсько–російських відносин в енергетичній сфері залежить від умов формування такої політико–економічної ситуації, за якої можна забезпечити рівноправність підходів до реалізації двостороннього співробітництва та зменшити енергетичну залежність України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні та практичні висновки дисертації можуть бути використані для подальших досліджень енергетичної політики у контексті забезпечення національних інтересів у сфері міжнародних відносин. Результати дослідження можуть бути застосовані у практичній діяльності Міністерства закордонних справ України та дипломатичних представництв за кордоном, інших урядових, політичних і громадських інституцій, а також у процесі оновлення концепції зовнішньої і внутрішньої політики, а також енергетичної стратегії України.

Теоретичні узагальнення, матеріали, висновки та рекомендації дисертаційної роботи також можуть бути використані у навчальному процесі при підготовці нормативних і спеціальних курсів з міжнародних відносин і зовнішньої політики, країнознавства, інформаційно–аналітичного забезпечення та прогнозування зовнішньої політики, геополітики для студентів вищих навчальних закладів України.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної праці було апробовано на міжнародних науково–практичних конференціях, зокрема: X міжнародній науково–практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Шевченківська весна» (29 березня 2013 р., м. Київ); міжнародній науково–практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних відносин» (24 жовтня 2013 р., м. Київ); XI міжнародній науково–практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Шевченківська весна» (10 квітня 2014 р., м. Київ); міжвідомчій науковій конференції «США у трансформаціях сучасного світу: геополітичний вимір» (14 квітня 2014 р., м. Київ); міжвідомчому круглому столі «Регіональні інтеграційні утворення у сучасних міжнародних відносинах» (19 травня 2014 р., м. Київ); міжвідомчому круглому столі «Безпековий вимір сучасних міжнародних відносин: політичні, економічні, інформаційні та гуманітарні аспекти» (17 червня 2014 р., м. Київ); міжнародній науково–практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних відносин» (Світове співтовариство: глобальні та регіональні виклики) (18 жовтня 2014 р., м. Київ); XII міжнародній науково–практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Шевченківська весна» (2 квітня 2015 р., м. Київ); міжнародній науково–практичній конференції «Актуальні проблеми міжнародних відносин» (22 жовтня 2015 р., м. Київ); міжнародній науково–практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Шевченківська весна» (Світове співтовариство: глобальні та регіональні виклики) (7 квітня 2016 р., м. Київ).

Наукові узагальнення та висновки дисертації обговорювалися на семінарах, круглих столах і міжкафедральних засіданнях Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Особистий внесок здобувача. Розробка проблеми та основний зміст належить авторові дисертації, а у статті «Вплив енергетичної політики на україно–російські міждержавні відносини», надрукованій у співавторстві із науковим керівником М. М. Рижковим, особистий внесок здобувача складає 0,25 авторських аркушів.

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 10 наукових праць загальним обсягом 4,62 д. а. (з яких 4,38 д. а. належать особисто автору): 6 наукових статей (3,86 д. а., з яких 3,62 д. а. – авторські), у тому числі 5 – у фахових виданнях і 1 – в іноземному науковому періодичному виданні; 4 статті – опубліковані за результатами міжнародних науково–практичних конференцій.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 202 сторінки, в тому числі основний текст – 167 сторінок, список використаних джерел складається з 294 найменувань і займає 35 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, показано зв'язок з науковими програмами та темами, сформульовано мету і завдання дослідження, визначено об'єкт і предмет, методологію та методи дослідження, обґрунтовано наукову новизну, практичне значення одержаних результатів і подано інформацію про апробацію та публікацію результатів дослідження.

У першому розділі – «**Теоретичні і методологічні засади дослідження**» – визначено концептуальні підходи до енергетичного виміру національних інтересів у науковому дискурсі, що дозволило з'ясувати суперечності і перспективи забезпечення енергетичних інтересів держави у сучасних міжнародних відносинах.

З середини ХХ і до початку ХХІ ст. відбулась модифікація концептуальних підходів до енергетичного виміру міжнародних відносин, що пов'язано з політико–економічними трансформаціями світової системи. Для наукового представлення проблематики дослідження у роботі використано термінологію, яка відображена у фахових роботах щодо впливу енергетики на сучасну систему міжнародних відносин, місця та ролі міжнародних акторів у межах здійснення взаємодії в енергетичній сфері, зокрема такі терміни, як енергетична дипломатія, зовнішня енергетична політика, внутрішня/національна енергетична політика, енергетична безпека, енергетична незалежність, енергетичний суверенітет і національні інтереси будуть тлумачитись у дисертації таким чином:

- енергетична дипломатія розуміється як практична діяльність зовнішньополітичних, зовнішньоекономічних та енергетичних відомств щодо здійснення цілей і завдань зовнішньої енергетичної політики;

- зовнішня енергетична політика розглядається як сфера діяльності держави у міжнародних відносинах щодо захисту і відстоювання національних інтересів, зумовлених виробництвом, транспортуванням і споживанням енергоресурсів, при цьому цілі, завдання, пріоритети та напрямки зовнішньої енергетичної політики тісно пов'язані з нагальним національним зовнішньополітичним курсом;

- внутрішня/національна енергетична політика тлумачиться як комплекс урядових заходів, спрямованих на довгострокову стабілізацію внутрішнього енергетичного ринку та забезпечення ефективного функціонування національної економіки в умовах нестабільності світових цін на природні та поновлювані енергоносії;

- енергетична безпека розглядається як стан захищеності економіки держави і суспільства від зовнішніх політичних, макроекономічних, кон'юнктурних загроз для ефективного забезпечення суспільних енергетичних потреб економічно доступними енергетичними ресурсами стандартної якості, що визначаються станом функціонування енергетичного сектору;

- енергетична незалежність трактується як рівень самостійності керівництва держави у формуванні та здійсненні незалежної енергетичної політики, що визначається станом готовності національного паливно-енергетичного комплексу протистояти дестабілізуючій дії внутрішніх і зовнішніх чинників, які створюють загрозу незалежній політиці держави у сфері енергозабезпечення національного господарства;

- енергетичний суверенітет розглядається у системі координат геополітичного суперництва, при цьому держави, що володіють мінімальним конфліктогенним потенціалом, здатні у своїй зовнішній і внутрішній енергетичній політиці будувати відносини на глибокій інтеграції національних паливно-енергетичних комплексів, що створює економічні гарантії спільності і деполітизує економічні відносини у сфері енергетики;

- енергетичний суверенітет держав-імпортерів розуміється як забезпечення стабільності енергопостачання незалежно від політичної ситуації в окремих державах-експортерах або регіоні у цілому, що досягається за рахунок урізноманітнення ринків споживання, чесної конкуренції і стабільних політичних відносин з постачальниками;

- енергетичний суверенітет держав-експортерів тлумачиться як їх незалежне право на видобуток і розпорядження власними енергетичними ресурсами, що забезпечується національним контролем над методами видобутку енергоресурсів, володінням передовими технологіями видобутку, конкурентоспроможністю на світових ринках, транзитною незалежністю або диверсифікацією транзитних шляхів;

- енергетичний суверенітет держав-транзитерів розглядається як доступ держави-транзитера до енергопоставок і наявність їх різноманітності, суверенне

право держави на володіння транзитними магістралями і прибутком від їх експлуатації, а також право на прокладку і демонтаж транзитних мереж або надання їх в експлуатацію самостійно обраним партнерам енергетичних ринків;

- національні інтереси трактуються як життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в державі, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет та прогресивний розвиток.

На рівні міжнародно–політологічного дискурсу сформувалось декілька концептуальних підходів до окреслення енергетичного виміру і взаємодії політичних акторів у сфері захисту національних інтересів. Зокрема виокремлюються неореалістський, неоліберальний, конструктивістський, міжнародний політекономічний, неомарксистський та міждисциплінарний підходи, у межах яких розглядається вплив енергетичної політики на міжнародну взаємодію. Аналіз концептуальних підходів уможливив авторський висновок про те, що енергетичний концепт сучасних міжнародних відносин має зовнішній та внутрішній виміри забезпечення національних інтересів держави: зовнішній вимір виявляється у здійсненні державою такого зовнішньополітичного курсу, що дозволяє забезпечувати належний рівень енергетичної безпеки, підтримувати енергетичний суверенітет і незалежність на міжнародному та регіональному рівнях, а внутрішній вимір відображає політику створення державно–приватної системи управління, розподілу та організації національних енергетичних ресурсів для підтримання життєво важливих інфраструктурних об'єктів, а також запровадження інноваційних енергоефективних технологій. Енергетичний концепт національних інтересів України у сучасних міжнародних відносинах реалізується через забезпечення енергетичної незалежності держави, політику диверсифікації та пошуку альтернативних джерел енергоресурсів. Відзначимо, що нині відбувається перегляд механізмів функціонування міждержавної взаємодії в енергетичній сфері внаслідок трансформації засад міжнародної енергетичної політико–безпекової системи та функціонування багатоваріантних регіональних енергетичних мереж.

Зауважимо, що переважну більшість сучасних зарубіжних і вітчизняних досліджень енергетичного виміру міжнародних відносин можна вважати міждисциплінарними, оскільки вони ґрунтуються на поєднанні декількох концептуальних підходів, зокрема серед зарубіжних дослідників виділимо роботи П. Александроса, А. Алексєєва, В. Анненкова, У. Бальцера, Р. Бембергера, Дж. Білецького, М. Бредшоу, Ф. Веррастра, Х. де Вріса, Д. ван Вуурена, Дж. Гаулта, Х. Гроєненберга, Й. Гюндча, Е. Ігішевої, І. Ездамара, Д. Ергіна, А. Єлібаєвої, Н. Лахтовського, М. Пека, С. Жизніна, В. Женжебіра, С. Жукова, А. Корін, Л.–М. Кремера, Б. Круута, С. Ладіслава, Е. Лашапеля, Г. Луфта, М. Миронова, С. Морій, Дж. Найман, І. Новицького, А. Пестова, Т. Пшави, Н.–Л. Сабо, Н. Симонії, Е. Стоддарда, К. Трачук, Д. Феррараб Л. Честера та інших. Серед вітчизняних дослідників виокремлюються наукові розробки С. Андрущенко, В. Баранніка, С. Бєвза, Є. Бєброва, Т. Богданової, Д. Волошина, С. Галаки, В. Головченка,

М. Гончарука, В. Грудза, Л. Губерського, М. Дорошка, І. Діяка, Є. Єнько, О. Закревського, М. Земляного, Є. Камінського, Є. Крижанівського, М. Ковалика, В. Копійки, О. Коппель, В. Крушинського, В. Лойко, В. Манжолі, В. Матвієнка, В. Микитенка, О. Михайлюка, Б. Парахонського, О. Пархомчук, І. Піляєва, І. Погорської, Г. Перепелиці, М. Рижкова, Н. Ржевської, Ю. Скорохода, Є. Сухіна, О. Суходолі, Т. Темнюк, С. Федуняка, А. Чубика, А. Шевцова, С. Шергіна, Т. Шинкаренко, Л. Чекаленко, Н. Яковенко та інших. У наукових розвідках фахівців досліджено вплив державних і недержавних акторів на процеси формування міжнародної енергетичної політики, безпеки та економіки, конфліктогенний потенціал взаємодії міжнародних учасників при забезпеченні доступу до видобутку, переробки та транспортування енергетичних ресурсів, роль міжнародних і регіональних політико–економічних інституцій в енергетичній сфері тощо.

Джерельно–документальну базу дисертаційної роботи складають наукові праці зарубіжних і вітчизняних науковців, монографічні дослідження, статистичні та аналітичні звіти міжнародних організацій, урядових інституцій та енергетичних компаній України, ЄС, США і РФ, в яких проблеми трансформації світової енергетичної сфери розглядаються за пріоритетними національними напрямками. Зокрема встановлено, що значну частину фахової зарубіжної та вітчизняної літератури становлять тематичні дослідження щодо забезпечення міжнародної, регіональної та національної енергетичної безпеки держави, подолання енергетичної залежності від постачання російських ресурсів і транспортування енергоносіїв українськими трубопровідними магістралями. При цьому політична та економічна дестабілізація держав–транзитерів вуглеводнів може призводити до розбалансування не лише регіонального, але й світового енергетичного ринку з одночасним зниженням національних темпів економічного розвитку різних країн.

Підсумовуючи аналіз джерельно–документальної бази дослідження зазначимо, що проблема енергетичного виміру національних інтересів України відображає об'єктивну тенденцію посилення міжнародної взаємодії політичних акторів щодо подолання та запобігання енергетичної конфронтаційності. Аналіз дослідженого масиву джерел уможливив вироблення комплексного підходу до розв'язання завдань, що ґрунтуються на творчому синтезі застосованих концепцій і тлумачень з урахуванням специфіки проблематики і нагальних потреб здійснення енергетичної політики в міжнародному середовищі.

У другому розділі – **«Чинники формування національних інтересів України в енергетичній сфері»** – досліджено політико–економічний та безпеково–інформаційний чинники забезпечення національних інтересів України в енергетичній сфері.

У цілому можна виділити позитивні, негативні та перспективні тенденції забезпечення національних інтересів України в енергетичній сфері на політико–економічному рівні. До позитивних тенденцій можна віднести активізацію зовнішньої енергетичної політики України у форматі взаємодії з країнами–сусідами ЄС, скорочення частки російського газового імпорту через нарощування

європейських поставок та підвищення енергонезалежності України, формування організаційно–інституціональної основи для постачання енергетичних ресурсів з ЄС, поглиблення технологічної інтеграції України до спільного європейського енергетичного ринку. До негативних тенденцій відносимо низьку модернізацію та реструктуризацію енергетичного сектору України, формування несприятливого інвестиційного клімату, збереження залежності від РФ щодо поставок енергоресурсів, зміну внутрішньої політики щодо підвищення тарифів на житлово–комунальні послуги. До перспективних тенденцій належить здійснення політики демонополізації національного енергетичного сектору, прийняття законів про ринок електричної енергії, відокремлення окремих видів діяльності в електроенергетиці, державна підтримка вугільної промисловості, активізація діяльності Національної комісії з питань державного регулювання сфери енергетики та комунальних послуг, запровадження національного плану скорочення викидів від великих спалювальних установок, забезпечення належного нормативно–правового регулювання інвестиційної сфери України, формування стратегічного резерву енергетичних ресурсів, продовження процесів диверсифікації джерел та шляхів постачання енергоресурсів через співробітництво з Іраном, Норвегією та Австралією, зниження рівня споживання традиційних видів палива, ініціювання переходу на енергозберігаючі технології.

Для з'ясування перспектив розвитку енергетичної незалежності України було проаналізовано комплексні показники в енергетичній сфері, розроблені фахівцями Світової енергетичної ради, що досліджує глобальні, державні і регіональні стратегії для стимулювання міжурядового діалогу, спрямованого на формування збалансованої міжнародної енергетичної політики. Фахівці організації запропонували концепцію «енергетичної трілемми» для розвитку світової енергетичної сфери. Суть концепції полягає у розробці зовнішньої енергетичної політики, що полягає у формуванні рекомендацій для різних країн світу за трьома показниками: енергетична безпека, що включає ефективну організацію постачання первинної енергії з внутрішніх і зовнішніх джерел для забезпечення національних інтересів, надійність енергетичної інфраструктури і здатність постачальників енергії задовольнити поточний і перспективний попит міжнародних акторів; енергетична рівність, що проявляється через наявність і доступність енергії для населення; екологічна стійкість, що визначає ефективність пропозицій і попиту на енергію, зокрема з поновлюваних та інших маловуглецевих джерел.

Встановлено, що впродовж 2011–2015 рр. Україна погіршила національні показники в енергетичній сфері внаслідок погіршення загальної політичної, економічної та соціальної ситуації, а також через зниження загального рівня національної енергетичної безпеки, хоча фахівці відзначають покращення якості надання послуг на електроенергію та зниження викидів в атмосферу. Водночас поліпшення екологічної ситуації в країні, на нашу думку, пов'язане насамперед зі зниженням темпів промислово–економічного розвитку, а не з запровадженням енергозберігаючих технологій.

Дослідження політико–правових та практичних інструментів забезпечення енергетичної безпеки України в контексті національних інтересів дозволило виокремити стратегічні пріоритети держави в даній сфері, серед яких удосконалення зовнішньої енергетичної політики держави, розробка правових засад міжнародної взаємодії в енергетичній сфері, посилення енергоефективності та енергозаощадження паливно–енергетичного комплексу України, розвиток видобутку внутрішніх енергетичних ресурсів за рахунок залучення міжнародної фінансової допомоги для модернізації енергетичної галузі.

Окремим аспектом забезпечення національних інтересів України у сфері енергетичної безпеки вважається членство держави у міжнародних організаціях, що дозволяє брати участь в обговоренні і прийнятті рішень щодо розвитку світового енергетичного сектору, зокрема на міжнародному рівні українська держава є членом таких установ, як Європейська економічна комісія ООН, група Світового банку, МАГАТЕ, Група ядерних постачальників, Підготовча Комісія Організації Договору про всеосяжну заборону ядерних випробувань; заплановано приєднання України до Статуту Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії, тоді як перспективним, на наш погляд, є вступ до Міжнародного енергетичного агентства. На регіональному рівні Україна приєдналась до Енергетичного співтовариства, ГУАМ, ОЧЕС і ЦЄІ.

Додатково у роботі розглянуто сучасні напрями співробітництва України з країнами Каспійського регіону, оскільки їх можна вважати потенційними і перспективними постачальниками енергетичних ресурсів: йдеться про формування двосторонньої та багатосторонньої взаємодії України з Азербайджаном, Туркменістаном і Казахстаном. У цьому контексті зауважимо, що вагомий вплив на можливості співпраці з названими країнами здійснює РФ як країна, територією якої прокладено магістралі, що можуть з'єднувати Азербайджан, Туркменістан і Казахстан як з Україною, так і країнами Європи, а також США як країна, що бере участь у видобутку вуглеводнів у цьому регіоні та впливає на формування обхідних шляхів їх постачання як на захід, так і на схід.

Особливу увагу експерти звертають на кіберуразливість енергетичної інфраструктури України, що може призвести до захоплення об'єктів енергетики з метою їх подальшого використання; руйнування енергетичних об'єктів, систем енерго– та водопостачання; захоплення об'єктів з метою їх демонтажу та вивезення обладнання; перешкоджання відновленню пошкодженої інфраструктури та відновленню життєдіяльності громадян; кібератаки, що порушують енергопостачання окремих районів держави. Виявлено, що кіберуразливість енергетичної інфраструктури однієї держави може призвести до зростання міждержавної або регіональної кіберчутливості енергетичних систем, протистояти чому можна лише через активізацію міжнародної взаємодії у сфері енергетичної безпеки, посилення боротьби з тероризмом, забезпечення захисту громадян країни або регіону, проведення контррозвідувального захисту національних інтересів держави.

Авторські узагальнення щодо перспектив забезпечення енергетичної безпеки України проведено з урахуванням даних міжнародного індексу оцінки ризиків у сфері енергетичної безпеки упродовж 1992–2014 рр., що дозволило з'ясувати як безпекові перспективи української держави, так і встановити зовнішні впливи на умови формування альтернативних постачальників енергетичних ресурсів, оскільки зростання ризиків для енергетичної безпеки в одній з країн може призвести до зниження рівня енергетичної безпеки України. З огляду на оцінку ризиків енергетичної безпеки України, Польщі, Словаччини, Угорщини, США та Норвегії можна стверджувати, що обрання європейського напрямку диверсифікації енергетичних джерел, шляхів та технологій наразі дозволить стабілізувати енергетичний сектор України та забезпечити національні інтереси держави. При цьому серед обраної групи країн–експортерів енергоресурсів до України найбільш нестабільною є Словаччина, проте її показники приблизно на 50 % нижчі, ніж в самої України. Тому коливання стабільності енергетичної безпеки Польщі, Словаччини, Угорщини, більшою мірою, а також США або Норвегії, меншою мірою, майже не впливають на стан енергетичної безпеки України. Водночас взаємодія України з потенційними постачальниками енергетичних ресурсів Азербайджаном, Туркменістаном та Іраном позначається меншою стабільністю, особливо це стосується Ірану та Туркменістану, причинами чого є низький рівень політичної стабільності в даних країнах, а також відсутність прямого транзитного коридору для постачання вуглеводнів. При цьому взаємодія по лінії Україна–РФ–Казахстан та Туреччина наразі є малоймовірною внаслідок загострення українсько–російських відносин, значну політико–економічну залежність Казахстану і частково Туреччини від РФ. Постачання енергоресурсів з Республіки Білорусь, в якій трубопровідні магістралі повністю належать ПАТ «Газпром», також характеризуються низькою стабільністю. У цілому сучасна стратегія енергетичної безпеки держави спрямована на посилення позиції України в європейській системі енергетичної безпеки та покращення рівня енергетичної незалежності через оновлення двосторонньої і багатосторонньої взаємодії на міжнародній арені.

Третій розділ – **«Двостороння міжнародна взаємодія України в енергетичній сфері»** – присвячено порівняльному аналізу прикладних аспектів енергетичного співробітництва України з ЄС, США та РФ.

Тенденції енергетичного співробітництва України та ЄС ґрунтуються на потребі забезпечення власної енергетичної безпеки та подолання російської монозалежності у сфері постачання енергетичних ресурсів. Тому перспективними напрямками співпраці можуть стати формування спільного ринку електроенергії та газу, забезпечення можливостей приєднання України до європейської енергомережі, створення за європейським зразком органів регулювання енергетичного ринку України, стимулювання інвестицій в паливно–енергетичний сектор держави. Встановлено, що сучасна взаємодія України та ЄС пов'язана також з політикою стабілізації та диверсифікації енергопостачання, що зумовлює закріплення правових норм формування та управління стратегічними запасами вуглеводневих ресурсів за

європейськими стандартами. Задекларовано, що Україна та ЄС й надалі будуть здійснювати політику, спрямовану на підвищення відкритості даних щодо енергозабезпечення та запасів енергоресурсів, створення системи моніторингу енергопостачання, підвищення безпеки енергетичної транспортної інфраструктури, а також оновлення структури енергетичного балансу з урахуванням розвитку ядерної енергетики.

Напрямами поглиблення енергетичної взаємодії Україна–ЄС упродовж 2014–2016 рр. вважаються:

- інтеграція і зміцнення енергетичних ринків та безпеки через реверсне постачання природного газу з Польщі, Словаччини, Угорщини до України; запровадження стандартів європейського ринку транспортування газу, а саме застосування оперативного балансового рахунку (ОВА) з операторами суміжних газотранспортних систем і використання віртуального реверсу (backhaul), що діятимуть на пунктах з'єднання Будінце (Словаччина), Германовичі (Польща) і Берегдароц (Угорщина) (2016 р.); запровадження «механізму раннього попередження» через потенційні ризики та проблеми, пов'язані з попитом і пропозицією на природний газ, нафту або електроенергію та попередження і швидку реакцію у випадку надзвичайної ситуації чи загрози надзвичайної ситуації; надання Світовим банком 378,4 млн дол на фінансування проекту підвищення надійності системи передачі електроенергії та підтримку запровадження оптового ринку електроенергії в Україні; виділення 65 млн євро для підвищення надійності постачання електроенергії, покращення енергоефективності та задоволення попиту на електроенергію в Україні.

Відзначимо, що застосування оперативного балансового рахунку дозволить фіксувати різницю між обсягами газу, замовленими постачальником, і технологічно переміщеними обсягами міждержавними магістральними газопроводами суміжних держав, що дозволить уникнути політизації постачання енергоресурсів через територію України. Як держава–транзитер Україна буде убезпечена від технологічних дисбалансів постачання газу, що сприятиме підвищенню ефективності використання потужностей на міжнародних пунктах з'єднання, покращенню умов диверсифікації і створенню конкурентного українського газового ринку;

- виконання Україною зобов'язань у сфері енергозбереження за умови приєднання до статуту Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії (IRENA) для отримання пільгових кредитів на проекти та налагодження співробітництва з розвиненими державами в енергетичній сфері (2016 р.); формування оперативної підгрупи робочої групи для взаємодії із секретаріатом Енергетичного Співтовариства для оперативного експертного узгодження і доопрацювання положень законопроекту про енергоефективність; формування резервів нафти та нафтопродуктів; запровадження політики щодо скорочення викидів забруднюючих речовин та розвитку внутрішнього ринку виробництва та споживання біопалива для заміщення природного газу;

- забезпечення ядерної безпеки України через спорудження централізованого сховища відпрацьованого ядерного палива та постачання систем сухого зберігання відпрацьованого ядерного палива; залучення до єдиного балтійського енергетичного ринку (BEMIP), який було започатковано ініціативою Європейської ради у 2008 р., що дозволить забезпечити експорт електроенергії до ЄС за умов профіциту та провести підготовку атомних станцій для об'єднання української енергосистеми з європейською; набуття повноцінного членства у Західноєвропейській асоціації ядерних регуляторів (WENRA); ініціювання проекту створення Державної цільової економічної програми розвитку атомно-промислового комплексу України на 2016–2020 рр., спрямованої на організацію виробництва ядерного палива та його компонентів на базі національних ресурсів природного урану та цирконію для стабільного забезпечення атомних електростанцій України.

Енергетичну складову міжнародної взаємодії України та США можна вважати більш вузько профільною, проте не менш важливою для відновлення Україною власної енергетичної незалежності. Відзначимо, що сучасний американський політикум розглядає двосторонню політичну, енергетичну та економічну взаємодію з Україною переважно у контексті американсько-російських або американсько-європейських відносин, а тому американська підтримка при вирішенні як української кризи, так і її похідної – енергетичної безпеки буде залежати не лише від американської фінансової допомоги, виділеної на модернізацію України, але і від здатності українського уряду забезпечити національні інтереси.

Пріоритетами взаємодії трансатлантичної спільноти (ЄС, США, МВФ, Світового банку) з Україною дослідники називають формування таких умов, за яких Україна зможе протидіяти недоброчесній енергетичній політиці РФ, а також реформувати енергетичний сектор. Зокрема, трансатлантична спільнота може сприяти закупівлі газу Україною від різних виробників, щоб ліквідувати геополітичну монополію РФ у цій сфері; надати Україні підтримку у разі політичного тиску РФ у зв'язку з транзитом газу через її територію; не допустити послаблення енергетичної безпеки ЄС та втрати Україною транзитних можливостей; протистояти корупційній діяльності ПАТ «Газпром» в Європі; забезпечити реалізацію третього пакету ЄС з питань енергетики в Україні для реформування національної енергетичної галузі; підтримати національні інтереси України в Арбітражному інституті Торгової палати Стокгольма, Світовій організації торгівлі та інших міжнародних інституціях під час розгляду українсько-російських газових відносин.

Перспективи розвитку українсько-російських відносин в енергетичній сфері залежать від формування політико-економічної ситуації, за якої можна забезпечити рівноправність підходів до реалізації двостороннього співробітництва та зменшити енергетичну залежність української держави. Тому зовнішня енергетична політика України має ґрунтуватись на встановленні енергетичної безпеки, що передбачає зменшення з подальшою ліквідацією залежності від постачання енергоресурсів з РФ, а на рівні українсько-російських відносин передбачається реалізувати політику

щодо скорочення споживання російського газу через диверсифікацію постачання та запровадження енергозберігаючої діяльності.

Серед практичних заходів щодо здійснення двосторонньої взаємодії Україна–РФ з огляду на національні інтереси держави, на думку дисертанта, можна виокремити такі: у нафтогазовій сфері продовжити транскордонне реверсне постачання газу з ЄС через Польщу, Словаччину та Угорщину; сприяти використанню плавучої установки для зберігання і регазифікації природного газу для постачання скрапленого газу до України з чорноморського регіону, інтегрувати українську газотранспортну систему до європейської енергетичної мережі, залучити європейських та американських інвесторів до управління українською газотранспортною системою та укласти договори з державами–членами ЄС щодо транзиту російського газу територією України з перенесенням точки прийому газу на український східний кордон; у вугільній сфері організувати постачання імпортного вугілля; у сфері атомної енергетики посилити співпрацю з США для диверсифікації джерел ядерного палива; у сфері енергоефективності провести незалежний аудит сектору видобутку вуглеводнів; запровадити національні проекти щодо скорочення споживання природного газу за допомогою використання альтернативних джерел енергії та підвищення рівня загального національного енергозаощадження.

Встановлено, що у короткостроковій перспективі можна очікувати збереження за РФ майже монопольного становища щодо постачання енергоресурсів на європейський та опосередковано український ринок, а тому трубопровідна інфраструктура може використовуватись для здійснення політичного впливу як на Україну, так і на ЄС, а також для дестабілізації нафтогазових потоків зі сходу на захід. У довгостроковій перспективі ймовірна економічна стагнація РФ, що не дозволить розвивати фінансово затратні проекти оновлення російського енергетичного сектору, при цьому Україна та ЄС мають можливість диверсифікувати постачання енергетичних ресурсів через розвиток ядерної енергетики, використання альтернативних джерел енергії, технологічну модернізацію енергетичного сектору та оновлення транспортної інфраструктури.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження енергетичного виміру національних інтересів України та з'ясування тенденцій і перспектив енергетичної взаємодії України з ЄС, США та РФ у сучасній системі міжнародних відносин зроблено такі висновки:

1. Сучасний міжнародний енергетичний простір характеризується високим рівнем політико–енергетичної нестабільності внаслідок ескалації енергетичних міждержавних протистоянь за невідновлені енергетичні ресурси. У рамках міжнародно–політологічного дискурсу сформувалось декілька концептуальних

підходів до характеристики взаємодії політичних акторів в енергетичній сфері щодо захисту власних зовнішньополітичних інтересів, зокрема неореалістський, неоліберальний, конструктивістський, міжнародний політекономічний, неомарксистський та міждисциплінарний. При цьому представники зазначених підходів підкреслюють, що енергетичний чинник став невід'ємною складовою сучасних міжнародних відносин, що ґрунтується переважно на національних інтересах і балансі сил та має конфліктний або неконфронтаційний характер.

Аналіз енергетичного виміру міжнародних відносин уможливив зміни наукових напрямів щодо розуміння сутності взаємозв'язку між національними інтересами та енергетичною політикою, безпекою й економікою. Встановлено, що конфліктогеність відносин між експортерами та імпортерами енергетичних ресурсів є найбільшою загрозою для національних інтересів держави. Потреба диверсифікації джерел спонукає держав-імпортерів до встановлення багатосторонніх енергетичних відносин, що може спричинити загрозу для інтересів інших міжнародних акторів, а поява нових суб'єктів у сфері енергетичної політики може змінювати енергетичний ринок та впливати на його перерозподіл. Водночас створення ефективних міжнародних та регіональних механізмів співробітництва дозволить трансформувати світову енергетичну систему та подолати конфронтацію міжнародної взаємодії.

2. Політико-економічний чинник національних інтересів України в енергетичній сфері виявляється у формуванні рівноправної міжнародної взаємодії; зниженні рівня енергетичної залежності через унеможливлення політичного тиску в енергетичній сфері та забезпечення надійності постачання енергоносіїв; дотриманні норм і стандартів захисту навколишнього середовища; сприянні зниженню кризового функціонування енергетичного сектору України.

Встановлено, що зовнішня і внутрішня енергетична політика України характеризується суперечливістю розвитку і невикористанням власного потенціалу, тому що держава, володіючи унікальним геостратегічним положенням для постачання енергоресурсів, не змогла здійснити належної модернізації енергетичного сектору, реформувати національні енергетичні ринки і модернізувати політику енергопостачання та споживання.

Виявлено, що зовнішня енергетична політика України спрямована на формування механізму щодо надання енергетичних послуг для розвитку ефективної взаємодії між Україною та ЄС в енергетичній сфері, диверсифікацію маршрутів і джерел енергопостачання для реалізації проектів з країнами Каспійського регіону та Центральної Азії, способів постачання, технологій отримання та використання енергетичних ресурсів неросійського виробництва, а також залучення зовнішніх інвестицій для оновлення національної енергетичної інфраструктури. Внутрішня енергетична політика України зосереджена на запровадженні ринкового механізму ціноутворення на енергоресурси, забезпеченні функціонування незалежних національних регуляторів енергетичних ринків, розширенні використання

внутрішніх енергетичних ресурсів України та підвищенні енергоефективності національної економіки.

3. Безпеково–інформаційний чинник національних інтересів України в енергетичній сфері забезпечується через розширення міжнародної співпраці, уникнення конфліктогенності багатосторонньої або двосторонньої взаємодії, зниження рівня енергетичної залежності держави, забезпечення надійності енергопостачання, гарантування дотримання екологічних норм і стандартів, а також запровадження міжнародних стандартів для захисту національного кіберпростору. Енергетична дестабілізація України упродовж 2014 р. призвела до проблеми використання наявного потенціалу і збільшення вітчизняного видобутку вуглеводнів і вугілля та зменшення енергетичної залежності від РФ, що у перспективі дозволило б досягти національної енергетичної незалежності.

Аргументовано, що причинами низького рівня енергетичної безпеки української держави є незавершеність повноцінного політико–правового, технологічного, економічного та інформаційного реформування енергетичного сектору, захоплення РФ енергетичних об'єктів і ресурсів АР Крим, а також продовження воєнних дій на сході України, що призвело до блокування поставок енергоресурсів та пошкодження енергетичної інфраструктури. Вважаємо, що наразі важливим залишається захист національних інтересів України через зменшення рівня енергетичних загроз або їх попередження, оскільки повне усунення небезпеки в енергетичній сфері держави поки що є малоімовірним.

Для забезпечення національних інтересів України в енергетичній сфері з урахуванням політико–економічних і безпеково–інформаційних чинників уряд держави на практичному рівні закладає підґрунтя для енергетичної інтеграції України з ЄС у першу чергу через об'єднання інфраструктури України, Польщі, Словаччини та Угорщини, а також визначення США та Норвегії як альтернативних постачальників вуглеводнів до України. Водночас Азербайджан, Туркменістан, Казахстан та Іран розглядаються українським політикумом як потенційні постачальники енергетичних ресурсів. Крім цього, Туреччину можна визначити як країну, що впливає на шляхи постачання енергетичних ресурсів внаслідок територіальної юрисдикції проток Босфор і Дарданелли та будівництва трансадриатичного трубопроводу до Європи, при цьому РФ та Білорусь продовжують залишатись країнами–постачальниками енергетичних ресурсів до України.

4. Серед перспектив енергетичного співробітництва Україна–ЄС можна виокремити подальшу гармонізацію нормативно–правової бази, а також створення політичних, економічних, технологічних, організаційних і комунікаційних умов для реалізації спільної енергетичної стратегії. Встановлено, що серед очікувань ЄС та України від співробітництва в енергетичному секторі можна виокремити: 1) створення єдиного енергетичного ринку та приєднання України до Енергетичного союзу, хоча вихід Великої Британії з ЄС може призвести до поглиблення сегментації європейського енергетичного простору та втрати єдності позицій

європейських країн при реалізації спільної зовнішньої енергетичної політики, що негативно вплине і на енергетичну незалежність України; 2) формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні для європейських компаній, що дозволить заблокувати підтримку будівництва нових трубопроводів з РФ, оскільки реалізація засад енергозберігаючої економіки в ЄС у короткостроковій перспективі може створити надлишок трубопровідної інфраструктури; 3) завершення процесу формування українського законодавства дозволить здійснити якісне реформування енергетичної сфери України та інтенсифікувати співпрацю Україна–ЄС.

5. Розвиток енергетичного двостороннього співробітництва на рівні Україна–США здійснюється у два етапи: на першому етапі планується надання фінансової підтримки Україні для вирішення енергетичних проблем, а на другому – модернізація українського газового сектору для зменшення європейської енергетичної залежності від РФ. З'ясовано, що США разом з ЄС будуть поглиблювати співпрацю з Україною для її поступової інтеграції до європейського енергетичного ринку; сприяти зменшенню політичної, економічної та енергетичної залежності від РФ; підтримувати політико–фінансовими засобами реформування українського енергетичного сектору; забезпечувати диверсифікацію постачання енергоресурсів як до України, так і до ЄС; розробляти альтернативний план підвищення енергетичної безпеки України.

У зв'язку з невизначеністю зовнішньополітичного курсу США після президентських виборів 2016 р. експерти прогнозують два сценарії розвитку двостороннього співробітництва, зокрема може відбутися або збереження політики економічної допомоги Україні з одночасним зниженням військової підтримки, часткове зняття санкцій з РФ, ігнорування кримської та східноукраїнської проблем; або зміцнення торговельних відносин Україна–США, налагодження диверсифікації поставок енергоресурсів, поглиблення взаємодії з НАТО, а також розширення санкцій проти РФ для відновлення територіальної цілісності України.

6. На основі проведеного аналізу можна сформулювати авторські висновки щодо перспектив взаємодії України та РФ в енергетичному секторі, що безпосередньо залежить від політики українського уряду в сфері реформування енергетичного сектору, а також підтримки цих процесів з боку ЄС і США. Серединне положення України щодо РФ та ЄС дозволяє за умови збереження політико–економічної незалежності української держави проводити активну зовнішню енергетичну політику в умовах поточного економічного послаблення РФ, зниження можливостей Росії нарощувати виробництво енергетичних ресурсів і зниження цін на вуглеводні.

Також можна прогнозувати або зниження російського енергетичного тиску на світовий ринок з перспективою мінімізації політичного впливу на європейському та центральноазійському рівні, що безпосередньо пов'язано з гнучкістю зовнішньополітичної діяльності США на Близькому Сході та в Центральній Азії, або навпаки очікувати ескалацію внутрішньополітичних конфліктів в країнах

Кавказу, Центральної Азії та Близького Сходу, ініційованих РФ для зриву енергетичних поставок до ЄС.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

у наукових фахових виданнях України:

1. Мазурець Ю. О., Рижков М. М. Вплив енергетичної політики на україно–російські міждержавні відносини / Ю. О. Мазурець, М. М. Рижков // Проблеми міжнародних відносин. – К. : КиМУ, 2014. – Вип. 8. – с. 60–72 (особистий внесок автора – 0,25 авторських аркушів)

2. Мазурець Ю. О. Кримська проблема в контексті забезпечення національних інтересів України : енергетичний аспект / Ю. О. Мазурець // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К. : ІМВ, 2014. – Вип. 120, Ч. I. – с. 182–191

3. Мазурець Ю. О. Трансформація поняття «національні інтереси» в теоріях та концепціях за умов глобалізації / Ю. О. Мазурець // Актуальні проблеми міжнародних відносин – К. : ІМВ, 2015. – Вип.124, Ч. I. – с. 37–43

4. Мазурець Ю. О. Енергетична незалежність як складова національних інтересів України [Електронний ресурс]. / Ю. О. Мазурець // Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки». – 2016. – № 10. – Режим доступу : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/issue/view/159

5. Мазурець Ю. О. Енергетичний концепт сучасних міжнародних відносин: понятійно–категоріальні характеристики та концептуальні підходи / Ю. О. Мазурець // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. – К. : «Видавництво «Гілея», 2016. – Вип. 112 (9). – с. 282–287

в іноземних виданнях:

6. Mazurets, Yuriy. Energy dimension of Ukrainian collaboration with the USA / Yuriy Mazurets // Evropský politický a právní diskurz. – 2016. – Vol. 3, № 5 – p. 33–40

опубліковані праці апробаційного характеру:

7. Мазурець Ю. О. Інформаційно–екологічний чинник в енергетичній незалежності України / Ю. О. Мазурець // Матеріали міжнародної науково–практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Шевченківська весна». – К. : ІМВ, 2013. – с. 89–90

8. Мазурець Ю. О. Кримська проблема в контексті енергетичних відносин України з Росією та ЄС / Ю. О. Мазурець // Матеріали міжнародної науково–практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Шевченківська весна». – К. : ІМВ, 2014. – с. 152–156

9. Мазурець Ю. О. Вплив енергетичної політики на українсько–російські міждержавні відносини / Ю. О. Мазурець // Матеріали Міжнародної зимової школи ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка. – К. : ІМВ, 2014. – с. 37–39

10. Мазурець Ю. О. Напрямки спільної енергетичної політики ЄС / Ю. О. Мазурець // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих

вчених «Актуальні проблеми міжнародних відносин» [16 жовт. 2014 р., Київ] / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин, Наук. т-во студентів та аспірантів – Київ: [б. в.], 2014. – Ч. 2 – с. 123–126

АНОТАЦІЯ

Мазурець Ю. О. Енергетичний вимір національних інтересів України у сучасних міжнародних відносинах. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка МОН України. – Київ, 2016.

Дисертаційну роботу присвячено дослідженню концептуальних і прикладних аспектів забезпечення національних інтересів України в енергетичній сфері та з'ясуванню перспектив енергетичної взаємодії України з ЄС, США та РФ.

Робота ґрунтується на узагальненні теоретичних і методологічних підходів до сутності енергетичного виміру національних інтересів України, визначенні авторської позиції щодо політико–економічного та безпеково–інформаційного чинників забезпечення національних інтересів України в енергетичній сфері, дослідженні тенденцій та практики енергетичної двосторонньої співпраці. У роботі встановлено, що стратегія зовнішньої енергетичної політики передбачає як продовження традиційних ініціатив, так й розробку інноваційних підходів до забезпечення енергетичної незалежності України; підтверджено, що лише балансування між європейськими та національними інтересами дозволить Україні сформулювати незалежну стратегію енергетичного розвитку держави; визначено, що за політико–економічним чинником спостерігається активізація державної діяльності щодо трансформації сфери енергетики, тоді як за безпеково–інформаційним чинником відмічається диференціація підходів українського політикуму до розширення напрямів міжнародної взаємодії для забезпечення енергетичної незалежності держави.

Ключові слова: енергетична незалежність, енергетична безпека, енергетична політика, національні інтереси, зовнішня політика, ЄС, США, РФ, Україна.

АННОТАЦИЯ

Мазурець Ю. А. Энергетическое измерение национальных интересов Украины в современных международных отношениях. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.04 – политические проблемы международных системы и глобального развития. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко МОН Украины. – Киев, 2016.

Диссертационная работа посвящена исследованию концептуальных и прикладных аспектов обеспечения национальных интересов Украины в энергетической сфере и выяснению перспектив энергетического взаимодействия Украины с ЕС, США и РФ.

Работа основывается на обобщении теоретических и методологических подходов к сущности энергетического измерения национальных интересов

Украины, определении авторской позиции в отношении факторов, которые влияют на обеспечение национальных интересов Украины в энергетической сфере, исследовании тенденций и практики энергетического двухстороннего сотрудничества. В работе установлено, что стратегия внешней энергетической политики предусматривает как продолжение обычных инициатив, так и разработку инновационных подходов к обеспечению энергетической независимости Украины; подтверждено, что только балансирование между европейскими и национальными интересами позволит Украине сформировать независимую стратегию энергетического развития государства; определено, что за политико–экономическим фактором наблюдается активизация государственной деятельности по трансформации сферы энергетики, тогда как в сфере безопасности и информации отмечается дифференциация подходов украинского политикума к расширению направлений международного взаимодействия для обеспечения энергетической независимости государства.

Ключевые слова: энергетическая независимость, энергетическая безопасность, энергетическая политика, национальные интересы, внешняя политика, ЕС, США, РФ, Украина.

ANNOTATION

Yuriy O. Mazurets. Energy dimension of Ukrainian national interests in modern international relations. – Manuscript.

The thesis for Ph.D. degree on specialty 23.00.04 – political problems of international systems and global development. – Taras Shevchenko National University of Kyiv MES of Ukraine. – Kyiv, 2016.

The thesis is devoted to research of conceptual aspects and practicalities of asserting Ukrainian national interests in energy sector and analysis of prospects of energy cooperation of Ukraine with European Union, the United States of America and Russia.

The study is based on synthesizing of theoretical and methodological approaches to essence of energy dimension of Ukrainian national interests, definition of the author's view on the factors that influence them, research of trends and general practice of bilateral cooperation in energy dimension. It was outlined in the thesis that a strategy of foreign energy policy provides for an extension of general initiatives as well as development of innovative approaches are to be aimed at ensuring energy independence of Ukraine; it was confirmed that balance between European and national interests will allow Ukraine to build up an independent strategy for energy development of the state; it was determined that intensification of state policy in energy sector is taking of in order to gain transformational activity within political and economic factors, whereas in fields of security and information different approaches of Ukrainian politicians towards expansion of areas of international cooperation to ensure energy independence of Ukraine may be outlined.

Modern energy concept of protecting national interests of Ukraine is aimed at fostering proper governance on a national grid by establishing a conceptual basis of energy security, identifying key areas of energy policy and improving energy development. To this end, politicians of Ukraine strengthen cooperation with the EU and the USA in energy sector. It is worth adding that Ukrainian government stepped up actions to reform

Ukrainian energy sector. The following stages were realized: establishment of a single price for gas to foster increasing domestic production thereof; implementation of international standards of transparency in production industries; increasing the resource base for sustainable production of natural gas; approval of a concept of establishing mechanisms for sustainable financing of energy efficiency measures via establishment of energy efficiency Fund; facilitating de-monopolization of energy market. The USA also expressed their position to share experiences on the use of clean energy technologies and continue working to ensure sustainability of energy system of Ukraine and develop medium-term plans.

Speaking of the prospects of Ukraine–EU and Ukraine–US relations, it is indispensable to underscore that the EU and the USA will continue to extend cooperation with Ukraine for the sake of progressive integration thereof with European energy market. They will help to reduce Ukrainian political, economic and energy dependence on Russia, support reforms in Ukrainian energy sector to implement diversification of energy supplies to both Ukraine and the EU via political steps and financial means. Finally, an alternative plan to increase energy security of Ukraine is going to be developed.

Prospects of cooperation between Ukraine and Russia in the energy sector directly depend on success of Ukrainian government in reforming national energy sector. In order to support these processes the EU and the USA via their intermediate position in Ukrainian–Russian energy interaction underpin ongoing maintenance of Ukrainian political and economic independence. The main goal here is to facilitate carrying out of Ukrainian active foreign activities within energy sector against economic weakening of Russia and reducing opportunities of it to increase energy production and reduce prices for hydrocarbons. To this end it may be predicted reduction of Russian energy pressures on the world hydrocarbon market with a view to minimization of impact thereof on European Community that is directly referred to flexibility of Ukraine–EU interaction. It is worth adding that US foreign policy in the Middle East and Central Asia is always aimed at expected escalation of internal conflicts in the Caucasus, Central Asia and the Middle East forced by Russia. The main goal of Russia is to disrupt energy supplies to the EU. It is worth noting that in a long-term perspective internal activation of investments into development of nuclear sphere and coal industry along with building up of modern hydroelectric power plants should be underpinned to expand a range of sources of energy supply to get rid of one-sided dependence on hydrocarbon imports.

Keywords: energy independence, energy security, energy policy, national interests, foreign policy, the EU, the USA, Russia, Ukraine.

Підписано до друку 23.03.2017 р. Формат 60x84/16

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,8

Наклад 100. Зам. 277

Відділ оперативної поліграфії

Центру Міжнародної освіти

227-12-75, 227-37-86
